УДК 340.141:351.82(477)
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2025.47.04

Гавронська Т. В.

ЮСНАТУРАЛІЗМ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ

У даній статті розкривається методологічний потенціал юснатуралістичного підходу у дослідженні національної правової традиції. Оскільки в сучасній Україні існує проблема відродження і осучаснення національного права, що має відбуватися із використанням національної правової спадщини, це дослідження не може не бути актуальним. В сучасному українському правознавстві поступово стверджується методологічний плюралізм і це, безумовно, позитивне явище, оскільки завдяки цьому науковці можуть отримувати повні та глибокі знання про право як багатогранний феномен. Юснатуралістичний підхід, який в минулому не був відомий українському правознавству, сформованому на засадах легістської доктрини, привертає все більшу увагу наших науковців і це добрий знак для української правничої галузі знання.

З’ясовано, що застосування цього підходу до вивчення національної правової традиції, дає можливість пов’язати її з духовно-культурним досвідом народу, з його історією, національним типом людини, національною правосвідомістю, такими структурними компонентами правової традиції, які є усталеними і змінюваними з унікально-неповторним та загальнолюдським. Юснатуралістичний підхід, апелюючи до живого буття народу, національного типу людини, дає можливість побачити національне право як феномен, що має свою органічну логіку розвитку, є чутливим до історії та культури своїх творців.

В руслі юснатуралістичного підходу успішно використовується антропологічний та аксіологічний підходи, які дають можливість пов’язати правову традицію з рівнем інтелектуально-культурного та історичного розвитку народу зосередитися на ціннісно-смисловому змісті національної правової традиції та її унікальних і загальнолюдських характеристиках.

Наголошено, що .юснатуралістичний підхід не заперечує використання інших підходів та методів, а навпаки, зумовлює їх взаємодоповнення, комплексного застовування методологічного потенціалу сучасного правознавства.

Ключові слова: *право, природне право, національна правова традиція, методологія, методологічний підхід, юс натуралізм, антропоцентризм, аксіологічний підхід.*

Постановка проблеми. Реформування сучасної української правової сфери – складне, комплексне завдання, яке стоїть перед нашим громадянським суспільством і державою і має тривати і нині, в час оборони країни від повномасштабного вторгнення путінської росії. Одним із важливих аспектів є проблема засад правового реформування, бо без такого осмислення якісні ефективні зміни в правовому розвитку, навряд, чи будуть можливі. Засадничі підстави – це своєрідний фундамент, який треба звести під будівлею правової сфери, інакше ця будівля дасть тріщини, розбалансується і не буде життєздатною. Радянська епоха зруйнувала національну правову культуру, розірвала і знищила зв’язки, що поєднували покоління українців упродовж нашої історії. Нині важливо ці зв’язки віднайти, відновити, відродити, вибрати із національної правової культури те, що може бути збережено, використано, розвинено, те, на основі чого можна робити нинішні трансформації, якісно змінювати країну і суспільство. Але цьому має передувати глибоке дослідження національної правової традиції, її особливостей прояву в різні епохи нашої історії, її постійних та змінних складових тощо. Ця робота нашими правниками здійснюється і в цьому плані дослідження національної правової традиції необхідне. Проте важливо, здійснюючи це дослідження, використовувати полі методологічний підхід, який нашими науковцями декларується, але, поки що, реально застосовується дещо недостатньо. Зокрема, природно-правовий (юс натуралістичний) має низку переваг у правових дослідженнях і його дуже ефективно можна використати поряд із іншими групами методів в сучасних правових дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема правової національної традиції привертала увагу таких науковців як: Ю. Багрій, М. Братасюк, Є. Івашев, П. Захарченко, Г. Попадинець, Ю. Лобода, М. Мірошниченко, С. Павлов, Р. Луцький, А. Шевцова та ін.. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11]. Ці науковці працювали над поняттям правової традиції, її відмінності від правової культури, розкрили її структурні компоненти, висвітлили окремі характеристики української правової традиції в різні періоди нашої історії тощо. Ефективно і переважно часто для її вивчення застосовуються загальнонаукові методи, історичний та історично-порівняльний, соціологічно-правовий методи. Проте дослідження національної правової традиції, яка є складним духовно-культурним утворенням, вимагає застосування різних груп методів. Окрім методів загальнонаукового плану та спеціально-правових, заслуговують на увагу філософсько-правові підходи, зокрема природно-правовий (юснатуралістичний). В даній статті зробимо спробу показати його переваги у дослідженні цього складного правового феномену, оскільки таких досліджень поки що зроблено недостатньо.

Мета та завдання дослідження. На підставі дослідження наукових джерел розкрити методологічний потенціал юснатуралізму у дослідженні національної правової традиції.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку дослідження варто, мабуть, зазначити, що кожний предмет дослідження вимагає методології, яка увідповідненна його природі, сутнісним характеристикам, особливостям. В якості методології можуть бути використані відповідні вчення, теорії окремі ідеї, положення, принципи тощо, які зорієнтують дослідника на шляху вивчення предмета, виступлять шляхом, напрямом дослідження, підґрунтям, на якому стане можливим розкриття суті, природи, функцій тощо предмета дослідження. Методи – це інструменти, шляхи, способи, прийоми тощо, які допомагають досліднику дійти до істини. Г. Бірта та Ю. Бугру вважають методом «систему розпоряджень, принципів, вимог, які повинні орієнтувати у вирішенні конкретної задачі, досягненні визначеного результату в тій або іншій сфері діяльності. Він, на думку авторів, служить своєрідним компасом, по якому суб'єкт пізнання і дії прокладає свій шлях, дозволяє уникати помилок» [12, с. 19].

Українська правнича галузь науки подолала в значній мірі погляд на право як політичне державо-владне явище. Нині воно все більше розглядається, і це дуже позитивне зрушення в українському правознавстві, як форма духовного досвіду людства, універсальне, загальнолюдське явище, і це зрушення в поглядах на право стало можливим завдяки відмові наших правників від монометодологізму і застосуванню у дослідженні права поліметодологічного підходу [13; 14; 2; 15]. Найчастіше українські науковці-правники використовують загальнонаукові методи, доповнюючи їх спеціально-правовими: юридичного догматизму, порівняльно-правовий, історично-правовий тощо. Проте нині, завдяки в значній мірі філософам права, дослідження права, його форм та проявів почало досліджуватися значно повніше і глибше, чому сприяє філософська-правова методологія. Чималий внесок у розроблення цієї групи підходів та методів було зроблено такими нашими науковцями як: Н. Бордун-Комар [16], В. Братасюк [17], Д. Гудима [18], А. Козловський [18], С. Максимов [19], М. Козюбра [20], М. Костицький [21] та ін.. В їхніх наукових доробках показано, як ефективно працюють у застосуванні до предмета дослідження, яким є право та його прояви, такі філософсько-правові підходи як: антропологічний, екзистенціально-правовий, феноменологічно-правовий, комунікативно-правовий, герменевтичний, семіотичний та ін. серед цих підходів одне із чільних місць займає природно-правовий (юснатуралістичний) підхід. Ми в даному дослідженні зробимо спробу показати, як його можна застосувати у вивченні національної правової традиції.

Сутнісні риси юснатуралістичного методологічного підходу розроблено в дисертаційних роботах: В. Братасюка «Правова реальність як форма вираження інтелектуальної традиції епохи (на матеріалах романо-германської правової сім'ї» [24]; В.Градової «Ідея верховенства права в українській правовій традиції» [25]; В. Кравця «Типи праворозуміння як методології основних філософсько-правових дискурсів» [26] С. Головатого «Верховенство права» [27; 28]; В.Селіванова «Право і влада в сучасній Україні: методологічні аспекти» [29]; «Верховенство права: традиція доктрини і потенціал практики» [30], Ю. Гуцуляк «Природа як осередок розгортання правового змісту у суспільних відносинах: онтологічно-правовий контекст» [32].та

ін.. Дослідники зазначають, що основною категорією в цій методології виступає категорія природного права, яке виражає природу людини, втілює фундаментальні зв’язки людського буття. Його називають Законом Життя, порушувати який не дано нікому (Н. Бордун-Комар, В. Градова, С. Головатий та ін..). Цей Вищий Природний Закон гарантує природні права людини [27, с. 63; 28]. Юснатуралісти стверджують, що право встановлюється природою буття, в т. ч. і людського, воно фокусує в собі всі виміри буття і найперше духовно-культурний. «Як форма буття духовного досвіду людства, загальнолюдських цінностей, що складають фундамент людського буття, право є загальнолюдським духовно-культурним надбанням і не може бути монополізоване ніким, в т.ч. і державою» [16, с.51-52]. Природне право як сукупність загальнолюдських принципів повинно бути непорушним, оскільки втілює фундаментальні зв’язки людського буття. Воно, виростаючи, формуючись із глибин буття, в т.ч. людського, із взаємодії людей, їх людського досвіду, є первинним, визначальним порівняно по відношенню до позитивного права, яке має бути його наслідком. Отже, у стосунку до національної правової традиції це означає, що вона акумулює живий правовий досвід народу, який її створив, втілює його природні права, які є визначальними, первинними стосовно писаного (державного) права, що є наслідком цих прав.

Природно-правовий підхід сформувався як засіб збереження і захисту людини і її життя, людського буття загалом від насильства, знищення, руйнації. Ідеї та принципи, що виражають суть цього підходу почали складатися ще в античності. Уже в класичних природно-правових вченнях акцентовано на захисті людини та її життя як найвищої цінності. Античні мислителі, як правило, основою права вважали принцип природної справедливості, який був для них втіленням Логосу, що концентрував в собі, окрім справедливості, такі цінності як раціональність, розумність, істинність, спільне благо, добро, красу тощо. Вважалося, що Логос має божественне космічне походження, тому порушувати його вимоги в людських законах не дано, їх треба дотримуватися. Античний розум був гуманістичним, спрямованим на вдосконалення людини як частини космосу, на противагу сучасному природничо-науковому раціо, спрямованому на підкорення природи. Античні греки вміли відрізнити право як втілення природної справедливості від закону. Відомою є цитата Солона, який, провівши в Афінах правові реформи, сказав, звертаючись до афінян: «Я дав вам закон, поєднавши право і силу» [2; 27; 28].

Уявлення античних греків про право, що втілює природну справедливість, що має божественні витоки, успадкували стародавні римляни. Їх розум теж не був відірваним від космосу, природи, реального буття, тому вони не просто успадкували, а збагатили вчення про право як втілення принципу aequitas (аквітас – з латини), тобто, рівної міри справедливості. Нині ми цей принцип називаємо принципом правової рівності, що конкретизується в принципі пропорційності. Справедливість для античних мислителів була і основою права і ідеалом. Аристотель вважав, що робота законодавця якраз і полягає в тому, щоб наблизити максимально писане право, закон до реального життя, до ідеалу справедливості [2; 27; 28]. Природне право вбирало в себе народні уявлення про справедливість, яка неминуче зумовлювала увагу народу до людини, її життя, гідності, честі тощо, розуміння їх значимості для людського буття і втілення їх в народних звичаях, традиціях.

Юснатуралістичне трактування права продовжувало розвиватися в європейському середньовіччі, набувши християнізованого змісту. Право почали поєднувати із християнськими цінностями та етикою, християнськими заповідями. Новоєвропейська епоха також зберегла природно-правову традицію, яка поступово почала виражатися в законодавстві того часу, в кодифікованому праві. І лише з домінуванням легізму в ідеології та практиці XIX ст., пов’язаного із перемогою буржуазії, яка хотіла захистити свою перемогу над феодалізмом з допомогою закону, природно-правова парадигма в європейському праві була перервана аж до середини XX ст. і відновлена після Другої світової війни. Як бачимо, юснатуралізм пережив тисячоліття, і нині в силу свого максимального наближення до реального життя і людини він цілком життєздатний як ідеологія і практика. Образ людини в класичних вченнях і не класичних, як правило, позитивний, вона мислиться джерелом добробуту, творчою, відкритою новаціям, діяльною, раціональною тощо [16, с. 80]. В контексті цього мегадискурсу людина мислиться

суб'єктом права, рівноцінним державі, стверджується принцип партнерства як основи їх взаємодії, людина як суб'єкт права мислиться його творцем, вона його реалізовує, розвиває, порушує, руйнує і, що важливо, захищає – це дуже важлива риса людини як суб'єкта права [13; 15; 16; 32].

Змістовно природне право складають такі принципи, які сукупно зумовлюють його потужний гуманістичний потенціал. Серед принципів природного права важливими принципами є такі як: принцип людини та її життя як найбільшої цінності, принцип визнання її природних прав та їх невідчужуваності, принцип поваги до людської гідності, честі, ідентичності; принцип поваги до індивідуальної свободи, принцип справедливості, принцип добросовісності, принцип розумності, принцип права як спільного блага тощо. Національний правова традиція може або ґрунтуватися на цих принципах і бути гуманістичною, або ж заперечувати їх і тоді правність національного розвитку є сумнівною. Н. Бордун-Комар слушно наголошує, що «загальнолюдські принципи права, які мають безпосередній стосунок до захисту права, прочитуються лише в контексті природно-правового (юридичного) підходу до права, легістський їх або ж заперечує, або ж, якщо окремі із них визнає, то лише декларативно» [16, с. 50–52]. До речі, саме в руслі природно-правового підходу можливе прочитання мегапринципу верховенства права, змістовними складовими якого є такі принципи як: принцип невідчужуваних прав людини, принцип справедливості, принцип людини як найвищої цінності, принцип рівності суб'єктів права, принцип незалежного суду, принцип добросовісності, принцип правозаконності, поділу влад на незалежні гілки тощо [25; 28]. Ці принципи та цінності, які вони закріплюють, є складовими стандартів права, які, будучи квінтесенцією загальнолюдського правового досвіду, визнані міжнародним співтовариством і закріплені в низці міжнародних правових актів [15; 16: 25; 27; 28].

Природно-правовий підхід показує нам взаємозв'язок правових цінностей та загальнолюдських, які закріплені загальними принципами права. Іншими словами, він зумовлює звернення до аксіологічного (ціннісного) підходу. Основними цінностями природного права можна вважати: життя, справедливість, рівність, індивідуальну свободу, гідність особистості, невідчужувані права людини, незалежний суд, спільне благо, добросовісність, розумність, правове обмеження влади [2; 11; 22; 16; 19; 31; 32; 30]. Досліджуючи національну правову традицію важливо зосередитися на тих правових цінностях, які народ стверджував, оберігав, захищав. Ці цінності стверджуються і передаються із покоління в покоління, формуючи ядро національної правової традиції, її центр, який чинив вплив на творення форм права, його структурних компонентів, їх специфіки прояву в суспільних відносинах тощо. Що стосується української правової традиції, то, розвиваючись на природно-правових засадах, вона виразно демонструє єдність моральних, релігійних та правових цінностей, формуючи феномен юридизованої моралі (Ю. Багрій, М. Братасюк, В. Градова, В. Веклич, А. Шевцова). Цей феномен, його ствердження і розвиток є реально традиційним в українському праві. Ця традиція була зруйнована окупацією України в минулому агресивними сусідами. Нині у реформуванні правової сфери сучасної України проблема відродження моралізованого права чи юридизованої моралі, тобто, зближення моралі та права є особливо важливою. Цей феномен втілює дуже виразно загальнолюдський вимір права як форми буття духовного досвіду народу.

Юридичний тип праворозуміння як специфічна методологія зумовлює використання антропологічного підходу, на відміну від легізму, який до філософько-правових підходів загалом байдужий. Це використання дає можливість побачити, розкрити гуманізм прав людини, їх людино-творчу місію [1; 2; 15; 16; 30], їх місце в національному правовому розвитку. Д. Гудима під антропологічними підходами вбачає «засновані на висновках певних видів антропології світоглядні ідеї стосовно природи та сутності людини, які визначають особливості встановлення, відбору і систематизації науковцем досліджуваних фактів, а також їх інтерпретації й оцінки» [18, с. 43]. На думку Л. Паращук, використання антропологічного підходу « розкриває шлях пізнання сутності людини, природою обдарованої внутрішнім, до кінця непізнаваним духовно-душевним світом, який складає її почуття, цілі, мотиви діяльності та прагнення забезпечити особисту автономію, гідність» .(16, с. 51). В нашому випадку стосовно дослідження

національної правової традиції мовиться про національний тип людини з її загальнолюдськими та специфічно-національними рисами, світоглядом, правосвідомістю, цінностями, стилем та стереотипами правового мислення, кодами правової поведінки тощо. «В контексті цього мегадискурсу людина мислиться суб’єктом права, рівноцінним державі, стверджується принцип партнерства як основи їх взаємодії, людина як суб’єкт права мислиться його творцем, вона його реалізовує, розвиває, порушує, руйнує і, що важливо, захищає – це дуже важлива риса людини як суб’єкта права» [15, с.80-81; 30; 3;].

Юснатуралізм трактує права людини як явище невід’ємне, невідчужуване від людини, а тому нейтральне стосовно держави, позадержавне [2; 3; 21; 22; 24; 15; 16]. Права людини – це принципи природного права, розглянуті крізь призму індивідуальних потреб та інтересів суб’єкта права. В контексті дослідження національної правової традиції необхідно також простежити становище людини в праві, її цінності та пріоритети, ставлення правових інституцій до неї, можливості реалізації нею її природних прав і здатність держави їх захистити тощо, тобто, простежити наскільки втілено чи, навпаки, порушено принцип людини як найвищої цінності у змісті законодавства, у правозастосуванні, загалом в національній правовій реальності. «Природне право існує поряд з позитивним правом як сукупність вимог, що спричинені об’єктивними умовами життєдіяльності людини, самим життям суспільства. Тому природне право містить такі можливості (права) людини, які зумовлені особливостями її природи (сутності), а також відповідають досягнутому рівню розвитку суспільства [15].

Відомо, що не кожний закон є формою права, тобто, має правовий зміст, втілює ідеї та цінності права. Але найбільш предметним критерієм правомірності нормативно-правового акту мають бути невід’ємні, невідчужувані права людини [16]. Ми погоджуємося з думкою, що природне право зумовлене людською природою і суттю людини, і також вважаємо, що «якщо норми закону не відповідають природним законам, які закладені в серцях людей, це означає, що вони не виконують свого завдання. Саме особисті немайнові права є найбільш цінними для людини, будучи невід’ємними від її сутності, надаючи їй можливості вільно розпоряджатися собою, забезпечувати особисту свободу, життєво важливі умови існування, є гарантією будь-якого незаконного втручання у сферу її індивідуальної життєдіяльності [16].

Науковці слушно зазначають, що сучасна доктрина прав людини не є простим вираженням природно-правової концепції, а насправді виходить за її межі в деяких дуже істотних аспектах. Правильно нині наголошується на відмінностях між сучасними та ранніми природно-правовими концепціями прав людини: нині турбота про їх реалізацію в значній мірі покладена на державу, яка має необхідні засоби для їх ствердження і захисту, в той час як перші юснатуралісти закликали до утримування держави від втручання у життя громадян; сучасні автори-юснатуралісти надають перевагу колективним суб’єктам права над індивідуальними; все частіше захист та забезпечення прав людини розглядають як вимогу міжнародних дій і турботи [15].

Природно-правова методологія як вчення про природне право, звертаючись загалом до культури народу, його історії, моралі, етики, релігійних особливостей, національної правосвідомості, національного типу людини та її суб’єктивного світу тощо, дає можливість побачити базові засади національного правового розвитку, національної традиції. На противагу легізму, який бере до уваги лише законодавство як єдину форму права, відриваючи його від культури та історії, цей підхід дозволяє побачити правовий світ народу в усій багатогранності, повноті, простежити глибинні витоки, чинники впливу на його розвиток тощо.

Досліджувати національний правовий розвиток, традиційні національні правові прояви необхідно спиратися на сучасну мисленнєву правову парадигму, що передбачає звернення до нових гуманістичних форм раціональності (М. Гайдеггер, Ю. Габермас, П. Рікер, В. Братасюк, В. Кравець, О. Стовба, та ін..). Це правове мислення має бути діалогічним, гуманістичним, осмисленим, гуманістична діяльність, а такою є діяльність *правова*, не може постати як втілення і наслідок раціоцентричного репресивного мислення. Національна правова традиція як предмет дослідження потребує саме такого мислення – відповідального, передбачливого, пронизаного турботою про українців, державу, їх нинішнє і майбутнє.

Висновки. Природно правовий підхід, як засвідчують наукові джерела, є доволі ефективної методологією, яка дозволяє вивчити предмет дослідження повно та глибоко. Ця методологія дає можливість побачити, як національна правова традиція пов'язана з культурою та історією народу, як національне право твориться у взаємодії людей національного типу, пов'язати його із суб'єктивним культурно-духовним досвідом цієї людини, виявити в національному праві розмаїття форм та проявів, усталені компоненти, яким є морально-правові цінності, що втілюють у національній формі загальнолюдське тощо. Звісно, досліднику національної правової традиції варто пам'ятати, що при всій ефективності зазначеної методології, вона потребує доповнення іншими методами та підходами, які розроблені сучасними правниками.

Використана література:

1. Багрій Ю. Національна правова традиція: методологія дослідження. Вчені записки Таврійського національного університету імені Володимира Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2024. Т. 35 (74), № 3. С. 1–5. URL: https://vernadskyjournals.in.ua.
2. Патей-Братасюк М. Антропоцентрична теорія права. Київ : 2010. 395 с.
3. Братасюк М. Г. Природно-правова парадигма як концептуальна основа сучасного правового розвитку. Доктринальні засади розвитку держави і права: національні та міжнародні тенденції : монографія / заг. ред. проф. Бошицького Ю. Л. Київ : Видавництво Ліра-К, 2014. 440 с.
4. Захарченко П. П. Історія українського права : навч. посіб. Київ : ВД «Освіта України», 2019. 436 с.
5. Івашев Є. В. Взаємодія антропології та аксіології права як чинник розвитку теорії прав людини : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2013. 237 с.
6. Луцький Р. П. Теоретико-правові засади формування та розвитку сучасного позитивного права : автореф. дис. … докт. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 44 с.
7. Мірошниченко М., Мурашин О. Методологічна роль локальних та загальних правових традицій у формуванні правового стилю як критерію типології правових систем. Контамінація раціонального та ірраціонального в методології правознавства / М. Братасюк, О. Мурашин, В. Темченко та ін. Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2013. С. 173–197.
8. Лобода Ю. П. Правова традиція українського народу (феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу). Львів : Світ, 2009. 87 с.
9. Павлов С. Методологія наукового пізнання правових традицій України. Право України. 2007. № 10. С. 12–18.
10. Павлов С. С. Про визначення традиції права України. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов та ін. Одеса : Юрид. л-ра, 2009. Вип. 45. С. 86–95.
11. Шевцова А. Відродження та розвиток національної правової традиції як засада правового реформування сучасної України. KELM (Республіка Польща). 2020. № 4 (32), vol. 2. С. 203–209.
12. Бірта Г., Бургу Ю. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142 с.
13. Романова А. Людина у природно-правовому просторі: інтелігібельний і сенсибельний виміри : автореф. дис. … докт. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2016. 43 с.
14. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку : автореф. дис. … докт. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень. Київ, 2013. 35 с.
15. Паращук Л. Г. Філософсько-правове обґрунтування принципу верховенства права як концептуальної засади розвитку цивільного законодавства України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.12 – філософія права. Київ, 2021. 253 с.
16. Бордун-Комар Н. Захист прав людини в Україні в контексті основних типів праворозуміння : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.12 – філософія права. Київ, 2021. 250 с.
17. Братасюк В. Духовно-культурна природа правової реальності як сфери втілення прояву принципу верховенства права. Верховенство права: традиція доктрини і потенціал практики : монографія / за заг. ред. М. Патей-Братасюк. Київ : Видавництво Європейського університету, 2010. С. 45–73.
18. Гудима Д. Права людини: антрополого-методологічні підходи до їх дослідження. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 1 (56). С. 40–47.

19. Петрова Л. В. Фундаментальні проблеми методології права (філософсько-правовий дискурс). Харків, 1998. 505 с.
20. Козловський А. Онтологія юридичної відповідальності. Проблеми філософії права. 2004. Т. II. С. 98–111.
21. Максимов С. Верховенство права: світоглядно-методологічні засади. Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого». 2016. № 4 (31). С. 27–35.
22. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Право України. 2017. № 11. С. 142–164.
23. Костицький М. Позитивізм як методологія юриспруденції. Філософські та методологічні проблеми права. 2014. № 2. С. 16–35.
24. Братасюк В. М. Правова реальність як форма вираження інтелектуальної традиції епохи (на матеріалах романо-германської правової сім’ї) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.12 – філософія права. Київ, 2005. 198 с.
25. Градова В. Ідея права в українській правовій традиції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.12 – філософія права. Київ, 2013. 228 с.
26. Кравець В. М. Типи праворозуміння як методології основних філософсько-правових дискурсів : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.12 – філософія права. Київ, 2003. 179 с.
27. Головатий С. П. Верховенство права : монографія : у 3 кн. Київ : Фенікс, 2006. Кн. 1 : Від ідеї до доктрини. С. 61–624.
28. Головатий С. П. Верховенство права : монографія : у 3 кн. Київ : Фенікс, 2006. Кн. 2 : Від доктрини до принципу. С. 625–1276.
29. Селіванов В. Право і влада в сучасній Україні: методологічні аспекти. Київ, 2003. 724 с.
30. Верховенство права: традиція доктрини і потенціал практики / за заг. ред. М. Г. Патей-Братасюк. Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2010. 536 с.
31. Веклич В. О. Норми права та норми моралі за сучасних умов: потенціал для розвитку або деградації. Публічне та приватне право. 2019. № 5, т. 1. С. 16–21.
32. Гуцуляк Ю. В. Природа як осередок розгортання правового змісту у суспільних відносинах: онтологічно-правовий контекст. Журнал східноєвропейського права. 2021. № 94. С. 16–21. URL: https://easternlaw.com.ua

References:

1. Bahrii, Yu. (2024). Natsionalna pravova tradytsiia: metodolohiia doslidzhennia [National Legal Tradition: Methodology of Research]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Vernadskoho. Seriia: Yurydychni nauky*, Vol. 35 (74), No. 3, pp. 1–5. Retrieved from: https://vernadskyjournals.in.ua [in Ukrainian].
2. Patei-Bratasiuk, M. (2010). Antropotsentrychna teoriia prava [Anthropocentric Theory of Law]. Kyiv, 395 p. [in Ukrainian].
3. Bratasiuk, M. H. (2014). Pryrodno-pravova paradyhma yak kontseptualna osnova suchasnoho pravovoho rozvytku [Natural Law Paradigm as a Conceptual Basis of Modern Legal Development]. In *Doktrynalni zasady rozvytku derzhavy i prava: natsionalni ta mizhnarodni tendentsii* [Doctrinal Foundations of the Development of State and Law: National and International Trends]: Monograph / Ed. by Prof. Y. L. Boshytskyi. Kyiv: Lira-K Publishing House, 440 p. [in Ukrainian].
4. Zakharchenko, P. P. (2019). Istoriia ukrainskoho prava: navchalnyi posibnyk [History of Ukrainian Law: Textbook]. Kyiv: Osvita Ukrainy, 436 p. [in Ukrainian].
5. Ivashev, Ye. V. (2013). Vzaiemodiia antropolohii ta aksiolohii prava yak chynnyk rozvytku teorii prav liudyny [Interaction of Anthropology and Axiology of Law as a Factor in the Development of Human Rights Theory]: PhD Thesis (Law), 12.00.12. Kyiv, 237 p. [in Ukrainian].
6. Lutskyi, R. P. (2017). Teoretyko-pravovi zasady formuvannia ta rozvytku suchasnoho pozytyvnoho prava [Theoretical and Legal Principles of the Formation and Development of Modern Positive Law]: Doctoral Dissertation Abstract, 12.00.01. Kyiv, 44 p. [in Ukrainian].
7. Miroshnychenko, M., & Murashyn, O. (2013). Metodolohichna rol lokalnykh ta zahalnykh pravovykh tradytsii u formuvanni pravovoho styliu yak kryteriiu typolohii pravovykh system [The Methodological Role of Local and General Legal Traditions in the Formation of Legal Style as a Criterion of Legal System Typology]. In *Kontaminatsiia ratsionalnoho ta irratsionalnoho v metodolohii pravoznavstva* [Contamination of the Rational and Irrational in the Methodology of Jurisprudence] / M. Bratasiuk, O. Murashyn, V. Temchenko et al. Kyiv: European University Publishing, pp. 173–197. [in Ukrainian].

8. Loboda, Yu. P. (2009). Pravova tradytsiia ukrainskoho narodu (fenomen ta obiekt zahalnoteoretychnoho dyskursu) [The Legal Tradition of the Ukrainian People: A Phenomenon and an Object of General Theoretical Discourse]. Lviv: Svit, 87 p. [in Ukrainian].
9. Pavlov, S. (2007). Metodolohiia naukovoho piznannia pravovykh tradytsii Ukrainy [Methodology of Scientific Cognition of Ukraine's Legal Traditions]. *Pravo Ukrainy*, No. 10, pp. 12–18. [in Ukrainian].
10. Pavlov, S. S. (2009). Pro vyznachennia tradytsii prava Ukrainy [On Defining the Tradition of Ukrainian Law]. *Aktualni problemy derzhavy i prava* [Current Problems of the State and Law], Issue 45, pp. 86–95. Odesa: Yurydychna literatura. [in Ukrainian].
11. Shevtsova, A. (2020). Vidrodzhennia ta rozvytok natsionalnoi pravovoi tradytsii yak zasada pravovoho reformuvannia suchasnoi Ukrainy [Revival and Development of the National Legal Tradition as a Basis for Legal Reform in Modern Ukraine]. *KELM (Republic of Poland)*, No. 4 (32), Vol. 2, pp. 203–209. [in Ukrainian].
12. Birta, H., & Burhu, Yu. (2014). Metodolohiia i orhanizatsiia naukovykh doslidzhen: navchalnyi posibnyk [Methodology and Organization of Scientific Research: Textbook]. Kyiv: Center for Educational Literature, 142 p. [in Ukrainian].
13. Romanova, A. (2016). Liudyna u pryrodno-pravovomu prostori: intelihibelnyi i sensybelnyi vymiry [The Human in the Natural Law Space: Intelligible and Sensible Dimensions]: Doctoral Dissertation Abstract, 12.00.12. Lviv, 43 p. [in Ukrainian].
14. Kelman, M. S. (2013). Metodolohiia suchasnoho pravoznavstva: stanovlennia ta osnovni napriamy rozvytku [Methodology of Modern Jurisprudence: Formation and Main Directions of Development]: Doctoral Dissertation Abstract, 12.00.01. Kyiv, 35 p. [in Ukrainian].
15. Parashchuk, L. H. (2021). Filosofsko-pravove obgruntuvannia pryntsypu verkhovenstva prava yak kontseptualnoi zasady rozvytku tsyvilnoho zakonodavstva Ukrainy [Philosophical and Legal Justification of the Rule of Law as a Conceptual Basis for the Development of Civil Legislation of Ukraine]: PhD Thesis (Law), 12.00.12. Kyiv, 253 p. [in Ukrainian].
16. Bordun-Komap, N. (2021). Zakhyst prav liudyny v Ukraini v konteksti osnovnykh typiv pravorozuminnia [Protection of Human Rights in Ukraine in the Context of the Main Types of Legal Understanding]: PhD Thesis (Law), 12.00.12. Kyiv, 250 p. [in Ukrainian].
17. Bratasiuk, V. (2010). Dukhovno-kulturna pryroda pravovoi realnosti yak sfery vtilennia pryntsypu verkhovenstva prava [The Spiritual and Cultural Nature of Legal Reality as a Sphere of Manifestation of the Rule of Law Principle]. In *Verkhovenstvo prava: tradytsiia doktryny i potentsial praktyky* [Rule of Law: Tradition of Doctrine and Potential of Practice]: Monograph / Ed. by M. Patei-Bratasiuk. Kyiv: European University Publishing, pp. 45–73. [in Ukrainian].
18. Hudyma, D. (2009). Prava liudyny: antropoloho-metodolohichni pidkhody do yikh doslidzhennia [Human Rights: Anthropological and Methodological Approaches to Their Study]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, No. 1 (56), pp. 40–47. [in Ukrainian].
19. Petrova, L. V. (1998). Fundamentalni problemy metodolohii prava (filosofsko-pravovyi dyskurs) [Fundamental Problems of Legal Methodology (Philosophical and Legal Discourse)]. Kharkiv, 505 p. [in Ukrainian].
20. Kozlovskyi, A. (2004). Ontolohiia yurydychnoi vidpovidalnosti [Ontology of Legal Responsibility]. *Problemy filosofii prava*, Vol. 2, pp. 98–111. [in Ukrainian].
21. Maksymov, S. (2016). Verkhovenstvo prava: svitohliadno-metodolohichni zasady [Rule of Law: Worldview and Methodological Principles]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Yurydychna akademiia imeni Yaroslava Mudroho"*, No. 4 (31), pp. 27–35. [in Ukrainian].
22. Koziubra, M. (2017). Pryntsypy prava: metodolohichni pidkhody do rozuminnia pryrody ta klasyfikatsii v umovakh suchasnykh hlobalizatsiinykh transformatsii [Principles of Law: Methodological Approaches to Understanding Their Nature and Classification in the Context of Modern Global Transformations]. *Pravo Ukrainy*, No. 11, pp. 142–164. [in Ukrainian].
23. Kostytskyi, M. (2014). Pozytyvizm yak metodolohiia yurysprudentsii [Positivism as the Methodology of Jurisprudence]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*, No. 2, pp. 16–35. [in Ukrainian].
24. Bratasiuk, V. M. (2005). Pravova realnist yak forma vyrazhennia intelektualnoi tradytsii epokhy (na materialakh romano-hermanskoi pravovoi simi) [Legal Reality as a Form of Expression of the Intellectual Tradition of the Era (Based on the Romano-Germanic Legal Family)]: PhD Thesis (Law), 12.00.12. Kyiv, 198 p. [in Ukrainian].
25. Hradova, V. (2013). Ideia prava v ukrainskii pravovii tradytsii [The Idea of Law in the Ukrainian Legal Tradition]: PhD Thesis (Law), 12.00.12. Kyiv, 228 p. [in Ukrainian].

26. Kravets, V. M. (2003). Typy pravorozuminnia yak metodolohii osnovnykh filosofsko-pravovykh dyskursiv [Types of Legal Understanding as Methodologies of Main Philosophical and Legal Discourses]: PhD Thesis (Law), 12.00.12. Kyiv, 179 p. [in Ukrainian].
27. Holovatyi, S. P. (2006). Verkhovenstvo prava [Rule of Law]: Monograph in 3 vols. Kyiv: Feniks. Vol. 1: Vid idei do doktryny [From Idea to Doctrine], pp. 61–624. [in Ukrainian].
28. Holovatyi, S. P. (2006). Verkhovenstvo prava [Rule of Law]: Monograph in 3 vols. Kyiv: Feniks. Vol. 2: Vid doktryny do pryntsypu [From Doctrine to Principle], pp. 625–1276. [in Ukrainian].
29. Selivanov, V. (2003). Pravo i vlada v suchasnii Ukraini: metodolohichni aspekty [Law and Power in Modern Ukraine: Methodological Aspects]. Kyiv, 724 p. [in Ukrainian].
30. Patei-Bratasiuk, M. H. (Ed.). (2010). *Verkhovenstvo prava: tradytsiia doktryny i potentsial praktyky* [Rule of Law: Tradition of Doctrine and Potential of Practice]. Kyiv: European University Publishing, 536 p. [in Ukrainian].
31. Veklych, V. O. (2019). Normy prava ta normy morali za suchasnykh umov: potentsial dlia rozvytku abo dehradatsii [Legal and Moral Norms under Modern Conditions: Potential for Development or Degradation]. *Publichne ta pryvatne pravo*, No. 5, Vol. 1, pp. 16–21. [in Ukrainian].
32. Hutsuliak, Yu. V. (2021). Pryroda yak oseredok rozghortannia pravovoho zmistu u suspilnykh vidnosynakh: ontolohichno-pravovyi kontekst [Nature as the Center of the Deployment of Legal Meaning in Social Relations: Ontological-Legal Context]. *Zhurnal skhidnoievropeiskoho prava*, No. 94, pp. 16–21. Retrieved from: https://easternlaw.com.ua [in Ukrainian].

Gavronska T. V. Legal Naturalism as a Methodology for the Study of National Legal Tradition

This article reveals the methodological potential of the jusnaturalistic approach in the study of national legal tradition. Since in modern Ukraine there is a problem of revival and modernization of national law, which should take place with the use of national legal heritage, this study cannot but be relevant. In modern Ukrainian jurisprudence, methodological pluralism is gradually asserted, and this is certainly a positive phenomenon, since thanks to this, scholars can obtain complete and deep knowledge of law as a multifaceted phenomenon. The jusnaturalistic approach, which in the past was unknown to Ukrainian jurisprudence, formed on the basis of the legist doctrine, is attracting increasing attention from our scholars, and this is a good sing for the Ukrainian legal field of knowledge.

It was found that the application of this approach to the study of the national legal tradition makes it possible to connect it with the spiritual and cultural experience of the people, with its history, the national type of person, the national legal consciousness, such structural components of the legal tradition that are established and changeable, with the unique and unrepeatable and universal. The naturalistic approach, appealing to the living existence of the people, the national type of person, makes it possible to see national law as a phenomenon that has its own organic logic of development and is sensitive to the history and culture of its creators.

In line with the legal naturalistic approach, anthropological and axiological approaches are successfully used, which make it possible to link the legal tradition with the level of intellectual, cultural and historical development of the people and to focus on the value and semantic content of the national legal tradition and its unique and universal characteristics.

It is emphasized that the legal naturalistic approach does not deny the use of other approaches and methods, but on the contrary, it determines their complementarity, the comprehensive use of the methodological potential of modern jurisprudence.

Key words: *law, natural law, national legal tradition, methodology, methodological*

Дата першого надходження рукопису до видання: 10.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025
Дата публікації: 24.12.2025